

Bělohrad, Radim

Úvod

In: Bělohrad, Radim. *Osobní identita a její praktická hodnota*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2011, pp. 7-9

ISBN 9788021055315

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/124222>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ÚVOD

Kdy vznikáme? Jak zanikáme? Jaké změny dokážeme přežít? Mohli bychom mít umělá těla? Mohl by být náš mozek ze silikonu? Co jsme a jak trváme v čase? Co z nás musí přetrvat, abychom se považovali za tutéž bytost? Na čem záleží při přežití? Na základě čeho lze připisovat lidem zásluhy a odpovědnost? Jak se máme chovat k nenarozeným plodům a bytostem v permanentním vegetativním stadiu?

Všechny tyto zdánlivě různé otázky vyvstávají při analýze pojmu osobní identity.

Problematika osobní identity je svébytnou součástí teorie identity a patří k nejdiskutovanějším. Teorie identity je zase jedním z nejdůležitějších odvětví metafyziky. Odpovídá na fundamentální otázky, jako například které objekty konstituují realitu, jaké jsou jejich esenciální charakteristiky a které vlastnosti musí objekt mít, aby byl objektem určitého typu. Teorie identity v čase pak odpovídá na konkrétnější otázky, jak tyto objekty trvají v čase a jakými změnami mohou projít.

Teorie osobní identity je zajímavá z několika důvodů. Za prvé je zde důvod antropologický. My lidé máme schopnost poznávat okolní svět a objekty v něm a zajímá nás jejich povaha. Jako jediné bytosti v nám známé přírodě máme však také schopnost poznávat sami sebe a jedinečné schopnosti, kterými nás přirozený výběr vybavil: schopnost myslet, uvědomovat si vlastní existenci a přizpůsobovat okolí svým potřebám. Jednou z nejdůležitějších otázek našeho života je, jaká je naše podstata. Jaké jsou vlastnosti, které odlišují bytosti našeho druhu od jiných bytostí a objektů? Patří výše uvedené jedinečné charakteristiky neodmyslitelně k lidské přirozenosti, nebo jde jen o nahodilé atributy?

Druhá motivace je metafyzická. Lidé se mnohdy, byť ne vždy reflektovaně, spokojují s názorem, že naše identita se radikálně odlišuje od identity jiných objektů. Zatímco u běžných makroskopických předmětů uznáváme, že otázka identity nemá vždy odpověď, u nás samých takovou odpověď neakceptujeme. Když kytarre vyměníme struny, hmatník, krk a ozvučnou desku, je to stále tatáž kytara? Nemyslíme si, že taková otázka musí mít jednoznačnou odpověď. Co by se však stalo, kdyby určité lidské osobě byly vyměněny orgány, nahrazeny některé části těla anorganickými protézami a způsobena celková amnézie? Možnost takové situace je sice čistě hypotetická, avšak často se můžeme setkat s domněnkou, že musí existovat odpověď na otázku, zda tato osoba bude

původním já a zda tyto změny vůbec přežije. Stručně řečeno, zatímco identita jiných objektů může být neurčitá, od své požadujeme, aby byla jednoznačně stanovitelná. Další motiv pro výzkum osobní identity tvoří tudíž snaha zjistit, v čem tento rozdíl spočívá a zda je opodstatněný.

V neposlední řadě musím zmínit praktický rozměr otázky. Lidské bytosti mají nejen výjimečné fyzikální charakteristiky, ale také se těší výsadnímu postavení v oblasti práv a hodnot. Zpravidla přijímáme, že lidský život je nedotknutelný a lidé mají práva, která nemají v přírodě obdoby. Za jeden z nejzajímavějších filozofických problémů považují otázku, na čem se toto výsadní postavení zakládá a co z toho plyne pro naše postoje k různým bytostem a objektům tohoto světa. Zde však bádání v oblasti osobní identity přesahuje daleko do pole etiky a hodnotových teorií. Naproti tomu se praktické důsledky teorie osobní identity, kterou se zde budu zabývat, týkají zejména racionality našich postojů k sobě samým a racionality starosti o vlastní blaho.

Existuje řada odpovědí na otázku po lidské podstatě. Avšak jedna teorie se těší v současné době mnohem větší popularitě než ostatní. Jde o takzvanou psychologickou koncepci osobní identity. Velmi stručně řečeno, tato teorie tvrdí, že ve své podstatě jsme bytosti charakterizované komplexním mentálním životem, *osoby*, a náš vznik a zánik je nedílně spojen se vznikem a zánikem tohoto mentálního života. Zároveň řada příznivců této teorie tvrdí, že pokud by bylo možné uchovat tento mentální život v jakékoli podobě, tedy i kdyby již nebyl spojen s tělem, ve kterém původně vznikl, bylo by správné a zdůvodněné považovat tuto situaci za přežití a preferovat ji před smrtí. Cílem této práce je tento názor precizně rekonstruovat, vysvětlit jeho historické kořeny, ale zejména podrobit jej kritice.

Podle mého názoru jsme fundamentálně lidské organismy, patříme k živočišnému druhu *Homo sapiens* a náš komplexní mentální život je jen akcidentální charakteristikou každého jednotlivého člověka. Současně připouštím, že si vážíme našeho mentálního života natolik, abychom jeho zachování mimo vlastní tělo skutečně ocenili. Koncepce, kterou budu obhajovat, však přináší ten důsledek, že pak by nově vzniklá bytost s mou myslí a jiným tělem už nebyla já, byť by bylo racionální o ni jevit zájem jako o sebe.

V první kapitole nejprve obecně popisují pojem identity a vymezují pojmy numerické, synchronní a diachronní identity. Tvrdím, že problém, který se skrývá pod pojmem *osobní identita*, je pomocí pojmů *identita* a *osoba* nepřesně vymezen, a ukazují, jak přesně má znít otázka, na kterou tato práce odpovídá.

V druhé kapitole popisují historické kořeny psychologické teorie osob. Zabývám se Lockovou teorií a Descartovou koncepcí. Dále je zhodnocena kritika Lockovy teorie z pera J. Butlera a T. Reida. Pak už je věnován prostor vlivné psychologické koncepci, a to teorii Dereka Parfita. Nejprve vyložím Parfitovu koncepci a poté ukážu, jakým způsobem odpovídá na námitky vůči Lockově teorii. Ukážu, že Parfitova teorie se dokáže vyrovnat s řadou těchto námitek, ale nedokáže se vymanit z problému kruhovosti definice identity pomocí psychologické kontinuity. V další části této kapitoly řeším otázku redukcionismu a Parfitovy teze, že na identitě prakticky nezáleží. Obě shledávám v obecných rysech přijatelnými.

Třetí kapitola se zabývá některými etickými důsledky teorie osobní identity, zejména pak Parfitovou tezí, že na zachování numerické identity nám v mnoha praktických otázkách nezáleží. S touto tezí v podstatě souhlasím, ale nesouhlasím s Parfitem v tom, na čem skutečně záleží. Jeho koncepci v tomto bodu reviduji, aby lépe odpovídala našim intuicím.

Poté následuje ve čtvrté kapitole rozsáhlá kritika psychologické teorie identity z metafyzických pozic. Kritika se zakládá na tvrzení, že pokud přijmeme psychologickou teorii naší identity a s ní představu, že jsme fundamentálně osoby, vzniká nepřekonatelný problém, jak vysvětlit svůj vztah k vlastnímu tělu. Postupně zvažuji různé možné odpovědi, ale každou z nich shledávám neuspokojivou.

V páté kapitole kriticky hodnotím ambiciózní konstituční teorii L. Bakerové, která si klade za cíl poskytnout precizní a přijatelnou odpověď na otázku vztahu osob a jejich těl. Považuji konstituční teorii ve všech bodech za velmi nedostatečnou. Kritiku této teorie přináší šestá kapitola.

V závěrečné kapitole hledám soulad mezi poznatky z předchozích analýz a teorií identity a nalézám jej v tzv. biologické teorii identity osob neboli animalismu. Ukážu, jak odpovídá animalismus na metafyzické problémy psychologické teorie, a snažím se teoreticky vypořádat s některými protiargumenty a neintuitivními důsledky této koncepce. Závěrem připomínám praktické důsledky animalismu.